

P I S A T E L J I O S V O J E M D E L U

Saša Vuga

DELANJE ROMANA

(Opomin k čuječnosti,* izpiski s koledarja)

Beda Častitljivi, cerkveni učitelj, 27. maj

Kajpak Eco. Vse bolj težak. Zabaven tudi (v slogu *Postile k Imenu vrtnice*): Na moč redko se primeri, da kak avtor, ko ga sprašujejo o njegovi knjigi, pojasni: Napisal sem odurno delo! Zgodba je plehka. Ne premore nobene ideje. O slogu pa je bolje, da ne govorim! Zdi se mi prava sramota, da je založba objavila tolikšno skrpucalo. Zakaj onečastila je mene in ves moj ceh! V Stari Gorici se pogovarjal s sošolcem D. C., *avvocatom*. Oči je imel na sladoledu s smetano, z višnjo (pogoltal 3 vrčke). Pogovor? Z mrtvo dušo. Kdo danes pri njih pisatelj, pesnik, dramatik reprezentant? Recimo Moravia. Quasimodo. Pirandello. 57 milijonov jih je. In zunaj menda 8–65 milijonov! Ko D. odšel, skiciral nekaj misli. Za tako imenovano *genezo*: Pretresljivost leta 45. Padeč iz svobode sanj v suženjstvo vsakdana! Roman (posameznih?) usod na skupni poti kam? Belo, zeleno, moji ljubi barvi! Skrivnosti »ožje domovine«. Surovi, licemerski družbeni mehanizmi. Kdo pripisal: Če je preteklost morilska – je mogoče ustvariti človeško družbo? Pozor na Azazela, hudobnega sopotnika pisateljev: Pregelj ga je klel! Pred našo hišo na Mostu se ustavljalo vse – spoznal vojaščino Evrope (celo Grke, Špance, Kozake). Na sotočju zadaj tudi: Ni bilo utopljenca, ki sta ga prinesli reki, da ga ne bi šel pogledat! Lucija Rev imej ime po krajevni svetnici (*lux*, od leta 1612)! Po telesu (reakcijah) spominjaj na drago Fratnikovo mamo. Glavni junaki – kdo? Je lahko glavni junak čas: Razmere pri nas takrat? Lahko Soča? Resničnost različno nagovarja. Čas bil grotesken – ne dodajati grotesknh dimenzij! Pa Vidmarjeva triada lepo, dobro, resnično? Zloraba oblasti (*zdrave sile*) prehajala v terorizem. V zločinskost: Bo to horizont (ozadje) romana? Paziti na busolo (moralni kompas). Scila, Karibda – težaško delo! Zanimivi Kundevov traktat o stanovitni romaneskni živosti (mi ga poslal pred leti Rupel). On bo Srečko (!) Rev – pa ona?

Gregorij Barbadicij, škof, 17. junij

Roman? Pojmujem ga, gospodje, kot poglobljeno, fino, duhovito, iskreno šepetanje hudih grehov skoz rešetko prazne spovednice: James Bird, 1979 – vseč mi

* Roman bo izšel pri MK v Ljubljani.

je. Nadaljujem (med pisanjem) ta kartotečna zapisovanja v star rokovnik *Redi Electric Consorzio* (1986). Platnice – kot florenške damastne zavese! Vsak december ga pošlje T. Korošču, B. Voljču, meni Marjan iz Milana. Zdaj bo šel v pokoj postrvi lovit: Rokovnikov bo konec. Svetnike otožno dodajam iz Ankinde *Slovenske stoletne pratike* (Celje, 1969): Vanjo vnesla rojstne letnice družine, sorodstva. Pregovor *Wenn Engel reisen, weint der Himmel*: Če angeli popotujejo, nebo joče – pa ne bomo šli na pot. Kako rekel strogi sodnik Kidrič (Boris): Ljudje so sredinci, čakalci, špekulanti! Mihova tirada (o gospodarjih zvrh Soče, Idrijce) bo torej njegova. Odpri v antologijo ruske ironične proze! Sindrom današnjega pozabljanja. Nepopustljiva ekonomičnost (preudarnost) besede! Ta se ne sme ponoviti: Ne le na eni strani, kot veli Francoz. Marveč na treh, štirih! Prečiščenost. Z malo sredstvi čimveč povedati tistim – ki zmorejo domišljijo. Hemingway: Vse naše besede zaradi *ohlapne uporabe* izgubile ostrino! Tako približno danes tudi tu. Konstrukcija stavka (vrstni red!). Odstavka, zaglavja, podpoglavja – celote. Dramaturgija! Pa kompozicija, sprotna razmerja. Harmonija. Kontrast! Kartuzijanska premišljenost (perfekcionizem?): Je napaka? Vrlina? Staromodnost (na Slovenskem – drugod vem, kako je)? Mallarmé: Pišem zelo počasi, saj je lepota nekaj, kar te spravi v obup! Kako torej izpisati roman o začetku polstoletja, ki tu pokvarilo, tam ozdravilo narodu dušo? Model za Pijaca – kot pri Maroniju Pilli iz *Stezè do polnoči*: Janko M. iz Kobarida (gradivo, zlasti pisma, bolnišnica Golnik, damski kovček v omari na Mostu)! Na Kitajskem je netopir simbol sreče. Dekle ob Srečku – ne najdem pravnjega imena! *Patientia audiendi*, ga bom že.

Abdon in Senen, mučenca, 30. julij

Ameriški mornar (preživel Guadalcanal): Ko da so mrtvi okrog takrat naročili: Povej, kaj se je v resnici zgodilo! Odgovarjam jim že 50 let: Trudim se, fantje! *Je prava resnica zunaj meja verjetnosti?* Pri Pepiju Spahu-Pištolu bo značilna odurnost (kvintesenčna!). Zanj model M. G., ki bil med vojno marsikje (tudi nad Mostom: V Grudnici, z Beblerjem, Ahacem, Avšičem). Potlej župan v primorskem mestu. Pištolove smrdljive cigare! Naj Srečko sprede skoz roman (rdečo) nit – zakaj on? Ker nosi kamen pomorjenih. Da jih je on izdal? Zapeljal: *Jih je res?* Ni deloval samo kot zvest vojak? Na petkrat bolj nevarni fronti! Ni bil nazadnje *sam izdan* – ogoljufan (s streljanjem pri Fojbci)? Pahnjen v službo, kjer bi ga lahko nadzorovali kot s povečevalnim steklom? Kdor je, vročično občutljiv, doživljal frankenštajnovski preplet vseh tistih dni ob Soči, hoče kar se da pošteno skoz stvari. Čeprav mu bo kreljut takratnega vsega surovo premetavala papir po mizi. Torej Srečko (za zdaj): *Žrtve nakane*, ki je nanjo (domoljub) z veseljem sam pristal! Vsi negativci naj vsaj enkrat rečejo: Za svobodo bo dovolj, če meniš, da si res svoboden! Ah, ne vsi. IUSTITIA REGNORUM FUNDAMENTUM piše vrh sarkofaga v dunajskih Kapucinih. Kako loviti (brisati) mejo med poetičnim in političnim? Ko se zgodovinske tragedije pomešajo med seboj in se dijak pri naštevanju letnic zmoti za 300 let, pomeni, da niso več boleče (Ferdinando Camon) – dotlej pa? Izjava primorskega moža, skromnega, razumnega: Na vojno sem šel 1942. kot preprost borec. Ostal bom s svojim narodom – ne glede na to, če se bo komu zdelo, da so stvari, ki jih ta narod počenjal, nepravilne. Herder: Človek – hieroglif dobrega in zla (*Filozofija zgodovine*)! Iščem ime za Srečkovo punco (jo vodim pod *Tonka*). Za Giuseppa Ficarotto naj rabi železničar – ki danes upokojenec v Bači (bil v bataljonu *Mussolini*)! Začni odbirati naslov. Morda UBOGO SLOVENSKO MESO? Ali *Električna kokoš*?

Obglavljenje Janeza Krstnika, 29. avgust

Sitna vročina. Ribe lene – ne skačejo. Prek polnoči prebiral *Hvalnico norosti*. Kdo nam 1918. prinesel surovost? Jo 20 let poglabljaj! In jo 1941. spet prinesel! In kdo leta 1943 (tudi z ljubljenege Kranjskega)? Zato so Mojzesove table takrat bile popolnoma razbite! In prav zato imele *zdrave sile* 1945. (preveč) lahko delo. Pa naslov VNEBOHOD BEDAKOV? Po Stendhalu so glavne značilnosti bedakov enake najbolj značilnim lastnostim vse družbe – zato *bedak nekako predstavlja to družbo*. In njegova opredelitev komičnega: Smešen je (videti) človek, ki se spotika na svoji poti do sreče. Zdravkova »smrt« naj spominja na usodo I. Božiča z Mosta (dokumentirano v knjigi J. Vidica *Angleški obveščevalci vohuni ali junaki*). Tisti pegasti, rdečelasi Mervičev mesar – mi pripovedoval, kako s krampom pobil neko družino! Natančno se spominjam njegovih pohojenih rumenih škornjev. Čigava je (brezjanska) misel, da je treba od ideje vso nadaljnjo pot do konca romana prehoditi po kolenih? Pri Fanfari – glej neumna »obveščevalna poročila s terena« ob vrnitvi matere božje na Sveto goro! Ta ignorant (eden od takratnih tolminskih ómeg) pri branju elkal. Akcentuiranje – moti me (grafično). Mar drugod nimajo naglasov: Francoščina, italijanščina? In do kam pod asterisk (kdo danes ve za radijski sprejemnik *kosmaj*)? Pozor na sveče: Pogostoma nastopale kraj Soče – ne samo ob vsakršnih nevihtah. Rabili tudi petrolejke iz litega železa (*fin de siècle*). Menart povedal: Zazvonil telefon: Molim? Ali je še kaj Slovencev v Ljubljani? Pa – ima ih. Dajte mi, prosim, enega. Očete druga Marinka? Ili Brecelja ili Hafnera? *Signa temporis*: Neki Jegres Rehgiark (spet ena med nesrečami slovenskega naroda) se v Mariboru obregnil nad Pirnatovo soho generala Maistra: Kaj dela ta svinja še tu? *Lexicon neandertalensis* takratnih podobnih korifej – zanje v romanu veljaj: Na svetu smo najbrž zato, da delamo le tisto, kar delamo najbolje!

Bojan, nadangel, 29. september

Ko se v Tolminu menijo, da bi postavili »glave preroških mož v oltar« – glej *Paris-Match* (s fotografijo!), kako apoteozno so Ceausescujevo žlahto dali namalati kot pravoslavne svetnike v cerkevco vasice, od koder se pritresel ta dušni velikan! Paranoična interpretacija (kakšnega) sveta. Epilog? Prolog? Čas – en sam? Preteklost, sedanost, ki kaže v prihodnost (odtod izbira naslova?). Topografija: Središčna pika Sveti Maver. Krog njega 20–40 km šestilskega kroga. *Somračnost krajev* – posledica strašnega, strahovito zgoščenega trpljenja med prvo vojno? Ko da jih ni zastupil le ekrazit, marveč duša njih, ki so prišli sèm k nam umret? Po vojni in potlej, v drugi? Iz beležnice: Gotovo je za pisatelja najteže opisovati stvari, če v njih išče resnico. Saj se prav v teh primerih najbolj pokaže nemoč besede. Kje pri M. Boru stih o *komsomolcu sinku*? Verjamem, da je verjel. Zaseda Fabijanu: Podobno so postavili med Kobaridom in Robičem nesrečnemu Slavku Uršiču, uredniku tržaške *Demokracije*! Ali so romani nekakšna ozvedala časa? Zjutraj v časopisu Alice Munro (*kanadski Proust*, 1931): Mogoče sem kot pisateljica anahronistična, ker pišem o svojih koreninah. In o življenju, ki ga več ni. Ga res ni več? Imenitna (sprotna) šola za pisanje umetniške proze je študiranje slabe literature (ta teden *Koraki v snegu, Zaklad*)! Popolna opustitev pluskvamperfekta. Morda je mimo. Jezik se brusi. Priča sem tudi (ponovni) moderni vokalni redukciji. Nadomesti ga (s kombinacijo glagolov?). Zakoreninjena obsoška beseda »flum« (*flumen?*) – mulj, premešan s finim rečnim blatom! Kdaj naj nastopi legendarni doktor Zaš-

čurke? Katerega leta padel podloženi škorenjček iz ameriškega (angleškega) bombnika k Soči? Pod sončnikom na vrtu hotela Turist slišal: Jaz sem doma v literaturi – ti pa v Zgornji Šiški! Preberi *L'orecchione di San Martino* (Netopir svetega Martina), roman o vohunu (približno 150 strani).

Simon in Juda, apostola, 28. oktober

Kakšen jezik bomo govorili v tem romanu? Iz telefonskih imenikov in zapisov sestavljal seznam priimkov in imen (največ je kajpak Rutarjev, Kragljev, Taljatov, Lebanov!). Nekaj malega jih naredil. Za tiste, ki naj jih ime takoj oriše: Križani, Upognjeni Matija – temu zamenjal domači (preveč posmehljivi) vzdevek. Don Penziona nisem jaz tako krstil (čudak, imeniten sadjar – velikanske breskve z omamnimi vonjem!). Prizori krog streljanja tolminskih domobrancev – naj rabi (delno) pripoved Vinka S. Pili menda šampanjec: Jim ga vozili v džipu (intervju v *Mladini* – polkovnik Šime Dubajić, hrvaški Srb). Prvo (še katero?) poglavje naj predstavi osebe, ki bodo nosile zgodbo. Počasi vnašati, prepletati sporočilo! Ko pišem Srečka, se kar vsiljivo (vendar samo v dialogih) oglašajo pokojni svak N. M. Prebiram *Il Piccolo*: Roman ne koristi tistemu, ki iz njega bere preteklost, marveč onemu, ki vidi v njem prihodnost (Filippo Pananti). Poanta – moč umetnosti ni v kvantiteti, ampak v kvaliteti (ah, prebrisano)! Davi mi nevihtni veter trgala časopis iz rok (zajtrk na terasi ob Idrijci): *Srce vsakega romana*: 1) Dobro proti zlu. 2) Resnica proti podkupljencem. 3) Posameznik proti sistemu. 4) Svobodomisleci proti CIA. 5) In tako naprej. Negativce naj štiti oblast: Najhujši med njimi sejejo zlo v imenu Boga in domovine (če in zamenjam z ali, zveni domače). Ironija – Duerrenmatt? Primer tovariša Mihe: Ali ga dovolj poznaš, da ne bi bil *bralcu* krivičen? Dovolj: Lovi na merjasca v Polomu (Kočevo)! Zola (*O romanu*) predlagal študijo o tem, kako snovali romanopisci: Vsi sestavljajo svoja dela po beležkah, ki jih dolgo zbirali. Pisati začnejo, ko so si dodobra ogledali zemljišče in pot. Vrača se mi, kar ondan rekel prijatelju Hiengu: Resničnost je kliše, ki iz njega pobegnemo z metaforo! Srečkova punca, razpeta med njim in očetom? Ali že odtrgana? Nedozorelo čutna, bistra – bo pahnjena v balkanski srednji vek?

Svete moči, 5. november

Larbaud je prvi, pred Proustom in Joyceom, uporabil *notranji monolog*: Grum pa veliko pred Beckettom odkril Godota v *Gogi*! Šel sem brat Leopardija (*Nerina*): Groza – ali literatura tako hitro zamira (ali mi odmiramo zanjo)? Kaj ostaja za Giacocom: Nesrečnost? Jezik? Filozofija – katera? Samo zapolnitev literarnozgodovinske nepretrganosti, ki bi drugače trpela vrzel (se ne spodobi)? Šolskost – torej »spomin na mlada leta«? Vrnili se k Rusom: Ti stojijo čvrsto kot kremeljski zvoniki: Ne hripavost niti zeleni volk se jih ni lotil – so. Ne poudarjaj Romea in Julije v Srečku in njej! Znižaj ju v razmere, ki bile čez vse banalne. Včasih naj kakšen lik pobegne resničnosti. Antiteza? Demaskiranje? Janko Kolar Beštija Velesila Imenovan iz Modréja – imaš 5 fotografij iz leta 1946: Na našem dvorišču pleše z bankovcem v roki. Kaže k pleši: *Ni las, so pa možgani!* Ubogi, pijani Janko – lepšal nam je dni. Ponoči Eco (intervju RAI iz Nemčije): Pisatelji, vse od Petronija Arbitra prek Tolstoja do mene, pišejo samo o tem ali, če hočete, skoz to, kar se jim razraslo že v otroških dnevih v dušo – ali pa kamorkoli! Stopnje klavrne norosti takratnega življenja ob Soči – s trenutnimi dogodki? Pripoved naj se (grafično polžasto?) odvija

v krogih. Človek ni našel, ne bo našel, ker pač ne more najti niti ped odgovora na prah vprašanj, ki si jih zastavlja že od Cro-Magnona. Omejenost človeškega znanja. In neomejenost človeškega neznanja. Neponovljivi, dragoceni slog v Babljevi *Rdeči konjenici!* Sentenca iz študentskih let (D. Pirjevec): Praviš pa ni. Tudi metode ni. »Metoda« pomeni delo samo. Srečkova usoda – ali izjemna? Ali značilna (ali izjemno značilna za tisti čas)? Kakaduščina – ta današnja slovenščina: Nasledek 45-letnega vladanja analfabetov? Bog v Hrastovljah, freska desno – očarljiva slikarjeva duhovitost (hudiči streljajo z najnovejšim orožjem, bronastim topništvo, zvrh peklenskega obzidja na Kristusa)!

Nedolžni otroci, 28. december

Nocoj zamižal. Se vprašal, s katerim romanom lahko primerjal tega: Odgovorila mi sova iz jablane kraj mostarske prazgodovinske nekropole. Dobro, preprosto, praktično vodilo za pisatelja pri odbiri protagonista je svetopisemski nauk: Po njih delih jih boste spoznali! Spet razmišljal o Mihi – je doktor Bebler čutil smrt tisti sončni dan v Kopru? Po promociji knjige *Čez drn in strn* (Lipa), pri kosilu v hotelu Triglav – poleg bili C. Zlobec, B. Babič in drugi: »Beograd se zadovoljno smejal, ker Slovincem vladali bedaki – saj so počenjali natanko to, kar bi drugače moral drug: Spodrezovali narodove korenine!« Omenjal smešne očitke (celo s slovenske strani) o slovenskem nacionalizmu. Kako naj uskladim te Beblerjeve besede? Epska širina – obrzdana! Posmehljivost (da ne bi s problemi preveč obtežil bralca) prav tako. Dovoljevati si duhovitost? Povsod ne bo mogoče – kako boš duhovit ob grotesknih Bulbi, Fikežu, Pištoli? Bog je v detajlih, saj (Mies van der Rohe). In kako je s trditvijo, da se pomeni literarnih besedil delajo sproti, v procesu branja. Torej pri vsakem bralcu drugače? Vsak dan si višam cilj: Si otežujem pot. Jo gazim v klanec. Zlajšaj – igrivost (tudi besedna)? Obešenjaštvo. Nekdo je rekel (pozabil): Kdo je avtor mojih knjig? Avtor mojih knjig je xy (zame kajpak slovenski) jezik. Kako bi reagirala Lucija Rev? Tako – ko so sinovi peljali F. mamu v Benetke, govorila samo slovensko: Če pride Italijan k nam – kako govori? Torej zob za zob! Preizkušam razne žanre, oblike besedila. Ko pišem, slišim polnočno Sočo. Da bi ona bila tista »glavna oseba« – in pod njeno egido zgodovinske ali fiktivne romaneskne usode ljudi v dogodkih ob koncu vojne in po njej? Bom videl. Naj ne zapelje Thomas Bernhard: Človek dobro opisuje tisto, kar sovraži! Gre v tem romanu samo za razkrivanje sramotnih, zatohlih poglavij naše novejšje zgodovine (sicer zakaj bi pisal)? Toliko je Herkulovih razpotij. Preveč.

Polikarp, škof, 26. januar

Kako ponižno skromen sem pred našim jezikom. Tolikanj lep je pa tako zvest, dober (rečem po rudarsko) *kamerad!* Misel sili skozi Grgar: Nad njim točijo krokodilje solze Italijani – notri smo pa mi! Pisati doktorju B. Marušiču, naj bi se vzdignila tja gor. In naprej, po Banjški planoti – tam pa res ležijo njihovi: Po bojih so trupla bataljona *Fulmine* zmetali v brezno (pomnim, kako se januarja 1945 ljudje oddahnili, ko v Trnovem kosovelovci in gregorčičevci za vselej razbili roparske *másovce* princa Borgheseja). Slišal, da se ti elitni fašisti dobro tolkli: Pač kot vsak, ki ve, kaj ga čaka. Profesor Rafko Dolhar, zdravnik, se v popotnem zapisu z Bazovice, kjer dva spomenika (našim trpinom in zafojbirancem 45), spomnil naslova iz Dostojev-

skega – *Zločin in kazen*. 1000 let smo Slovenci dopuščali, da nas ni. Se včasih vprašam, ali v resnici protagonist svoje zgodovine (življenja) ali pa vse bilo sanje. S pomisljijo: Mar sanje pustijo obrásnike? Balzac – ali res hotel zapolniti praznino, ki so jo zapustili zgodovinarji? Ob delikatnih temah včasih na razpotju – A. Miller: Sleherni pisatelj bi moral ravnati politično odgovorno! Mar pri pisanju ne ravnam tako (Bog je kajpak spet v detajlih)? Dolgo se pripravljaj na ta spopad z resničnostjo (marsikaj bilo treba premagati v sebi)! Zadnje dni se vračam k Jeanu Bologne (Giambologna, 1524–1608), zastopniku smeri *figurae serpentinatae* – ta omogoča povsem enakovreden pogled na kip z vseh strani: *Neptunov vodnjak*, *Merkur*. Snov razporejaj v plasteh. Ali eno vrh druge ali eno v drugo. Revni Metko, Srečkov brat – domov se vrne zadnji (kanibalstvo!). Zunaj mraz, klic divjih rac. Marno cepim drva (za zgled mi je grof Tolstoj). Danes me lepo preganja *Canticum canticorum*. Visoka pesem plemenite, vztrajne, silovite ljubezni. Kako rekla gospa (v loži starega Uniona): Ko bo eden naju dveh umrl, se bom jaz preselila na kmete! Srečkovo njo še zmeraj vodim pod *Tonka*.

Gabrijel Žalostne Matere božje, 27. februar

Pijac mi postaja skoraj bolj zanimiv kot Srečko (njuna usoda enako bridka). Zakaj – še ne vem. Ker prej spoznal? Ker manj verjel (zaupal). Prvi je lahko ocenjeval (bil notri – Srečko daleč zunaj). Razložek v značaju? Oba inteligentna, občutljiva. Vendar: Srečko iz (deloma) trdne družine, benjamin. Oba šla zvesto do konca (in skozenj v svoj konec) – Srečkov brat Zdravko *mora* proč! Zanj ni izbire. Kljub tegobam naj ostane, kot se reče, zvest (jih ni bilo malo!). Mihec Pogrebniak naj spominja na študenta, ki me jeseni 1945 hodil v goriški *Dante Alighieri* učiti grščine: V lase kot sračje gnezdo. *Zlikane pumparice!* Urejen. Zakaj ga Srečko privlači, da tvega tolikšno nevarnost? Ekshibicionizem? Svoje vrste maščevanje? Mladostniški porog (pa je še mlad?). Veliko srce ali vse skupaj ali – morda pa v sekundi, ko se pri Fojbci vrgel v noč, spregledal Srečka? Srečkovo stisko (bedo, ponižanost)? Žal, ker bom moral tudi Mihca Pogrebniaka poslati na pot (iz dogajanja): Malo bo njemu podobno prisrčnih v romanu. Vidim, da pišem iz čudne potrebe. Ne več iz veselja (kot na primer *Predjamskega*) – izpraskati spomin? Vreči iz sebe? Ohraniti doživetja (segment našega časa), svoja in tuja? Svet se tako spreminja. To pa pomeni: Pozablja. Ne pustiti, da bi zatonilo? Še enkrat – ta dežela, v letih 1915–1918 obremenjena (zamorjena) z vzdihom milijonskih trpljenj. Potlej od krvavega ponižanja 1918–1941. Pa od golgote do 1945. Po tem sončnem letu pa – vse prej je vse bilo vsaj razumljivo. Zdaj? Nič več. Če ne veš zakaj, je hudo. Človek je vso svojo zgodovino prebedel ob upih – kdaj bi ga sicer že vzela noč! Ali don Penzionu lahko poženejo *rogovi*? Primeri se: Posebna kostna, kožna tvorba (razložil doktor B. Voljč). Med naslovi iščem naslov. Doslej se jih je kar nabralo – nobeden ni pogodu. Morda PLES OPITIH OPIC? Ali *Čas preprege oslov* (odkod preveč zoologije?). Nino Svjatopolkovno delaj po Rusinji z Modrejc!

Neža Praška, devica, 2. marec

Ko da ne verjamem temu, kar pišem. Smo res doživeli, preživeli prav *tako* vse to? Smo, menda. *Grem* brat dosedanji tekst: Ni kaj, smo! Pa je to sploh poglobitno? Mar pišem memoariko? Ali dokumentarno knjigo (dokumentirano pač)? Pištolova

Vandaluzija in podobno – *miles gloriosus*: Čredni modni pojav 45. Vse krog električne kokoši in Leninovega spomenika (Pištola) ni larifari. Pred vojno šla (celo po Dolenjskem, Anka) propaganda, kako v Rusiji pipice v spalnicah do Sibirije: Po teh teče k dojenčkom mleko, odraslim zvečer nad zglavje pa vino! In – verjelo se je: Tako bili ljudje gmotno (pa ne samo gmotno) izluženi. Pregledujem hišne številke. Kolikšna bila takrat, kljub revščini, populacija! In – vsaka šesta hiša imela tako imenovanega »originala« (*si fa per dire*). Pa je kar šlo (skrite solze prešteval kajpak angel varuh). Tantadruja Kosmač pripeljal na Most. Na štmavrski semenj. Ga na pol zagrebel pri Svetem Mavru, skratka: Topografija naj bo razpoznavna. Zvesto narisana (kot po specialki). Tehnika *desetih fotografskih plošč* (menda francoska, profesor A. Ocvirk): Enajsti posnetek, rezultanta vseh prejšnjih, je pisateljeva oseba! Na primer versko blazni Dreja Noe – za njim stojijo ključavničar in popravljalec biciklov A. K., krojač J. Š., kmet L. F., zaradi dolge grive las imenovan *Prešeren*, in tako naprej. Raziskovalec Maupassantovega dela zapisal: Kakršnokoli že bilo poreklo kateregakoli njegovega dela, bi lahko na koncu navedel ime oseb, vasi in mest, ki mu rabila za prizorišče. Njegovi modeli bili živi ljudje. Nekateri živijo še danes. Gledal kos *Plavega angela*. Mojstrsko, čeprav trak oglodan (H. Mann, *Professor Unrat?*). Vprašam se: Preveč ironiziram? Pretiram z ozračjem? Vržem spomin nazaj: Kar naprej – v redu je. Kakšno mero abotnosti sem kot študent užil ob Soči po vojni (zlasti v zvezi s Tolminom)! Najti boljšo informacijo o zatolminskem *kmečkem puntu* menda na pepelnico 1949.

Elefterij Ilirski, mučenec, 18. april

Moti me drug, nov roman (poskuša se vrivati kot radijski valovi v poslušani spored!). Diši po metafori – blizu *Krtovemu kralju*. Posebno vsiljiv je slepi videc, gradbenik (obraz kot iz rjavih žuljev, oči mlečno modre). Odganjam ga tako, da ga spravljam v beležnico (kot v hladilnik). Do kam naj vstopajo Američani na mostu čez Sočo (pa gor do Bovca) – malo, kvečjemu statisti. Balkonijade – do konca drži balkon na hiši nasproti naše! Vsak hudič vsak dan, od terencev, AFŽ do mladine, kdorkoli prišel mimo, se vzel na ta balkon, govoril peščici ljudi spodaj (ali praznemu trgu). Za Pištolo kajpak ne velja vprašanje Simone de Beauvoir: Ali lahko narišemo čudovito podobo, če nam rabi za model pokvarjen človek? Kako izbral Pepiju Spahu vzdevek *Pištola*? Kar padel je – gotovo asociacija! Tudi zelo mogoč (nekdo na primer bil Efenka po samokresu FN – *Fabrication Nationale*. Med Pištolo in tem seveda ni podobnosti). Snoči razmišljal o Srečku: Ali naj pobegne? N. M. poskušal – pa ju je tretji, vrinjen, izdal. Namesto v Ameriko pristal v zapor. Ali naj Srečko na koncu romana podleže (recimo kratek nočni spopad ob Soči, kot pri Fabijanu)? Hamlet odide iz *Hamleta* – Srečko? Nikakor, naj bo tu do konca epiloga! Oni dan (po seji založniškega sveta v Kopru) šli z L. Kozakom k njemu domov. Pod brajdo nam Dizma rekel: Zakaj šel v boj? 1. Da osvobodim narod. Kaj je svoboda? 2. Svoboda je kultura. Kaj je kultura? 3. Kultura je – srce. Je ljubezen. Plemenitost. Pošteno življenje. 4. Kaj delamo z ljudmi? S kmeti? Barbarstvo! Ugotavljam: Propadli smo! Nazaj grede nekdo pripomnil: Utopični komunist – saj prav on sprejel v partijo Kardelja in Kidriča. Upira se mi misel, naj bo tako nežni Metko kanibal (gradivo v pariški mapi)! Od 2. ali tretjega poglavja naprej, ker bralec že prodril v zgodbo, začni opuščati narekovaje v (neizpostavljenih) dvogovorih. Ritem besedam, stavkom, odstavkom – ga daje, že otroku, Soča?

Jožef, ženin device Marije, 1. maj

Nadine Gordimer (roman *Nikogar za družbo*), jezna: V politični igri zdaj nastopajo le drugi ljudje. Grehi so ostali enaki. In: *Ko postane svoboda opravičilo za nesramnost!* In: Čemu svoboda, če se takoj prelevi v hinavščino? 1945 – iz kaotičnosti tiste čudno polne praznine izrisati celoto. Dva pogostna stavka: Naši smo se naših bali. In – *to vendar ni tisto*. F. mama imela Selmo Lagerloef, tri Cankarje, celo Kersnika (pa Ganglove sokolske pesmi) v knjižnici – ah, te knjižnice, ki se je F. Bevk tako prizadeval zanje: V vsako, prav vsako primorsko hišo družinsko knjižnico! Ljudje so jih varovali v bogkovem kotu kot dragoceno izročilo – v letih 1918–1943, ko so nam pokončali vse, do zadnje zakristijske bukvarne! Rad imam Egidija, čeravno ga opisujem, kot ga – zanj mi (samo delno) stoji za model pokojni krstni boter E. M. Ko da bi z okleščkom drezal po njegovih bolečinah. Bilo jih je veliko. Najhujša pa smrt najmlajšega sina: E. padel, ko Nemci, Italijani in domobranci obkolili Rdeči rob. Pomnim ta nesrečni dan: Šli moj oče, on in jaz s kolesi na ribolov. Nad Tolminom (pri Pršetu) nam Nемец prepovedal pot. Za vsakim škornjem imel ročno granato. V hribih divje pokalo. Sonce pripekalo. Tam v hribih se umiralo od vsega: Tudi od žeje. Okupator pošiljal z mezgi svojim vojakom vodo in vino – šli torej nazaj. Lovili pod pokopališkim Svetim Urhom. Soča mrzla. Med našim ribjim lovom pa tam gori, s kroglo v glavi, umiral botrov sin. Uporabljal simetrične grafične skice poglavij. Davi bral: Odpor do pomensko spraznjenih besednih zvez, ki danes vladajo. Se nadvladujejo. So, skratka – *moderne*. Pazi na trk enakih samoglasnikov in soglasnikov (konec – začetek besed). Izjema, če interpunkcija, primer: *Z vek. Kdaj*. Nobenega anakoluta (razen ironičnega)! Slikar na Place du Tertre – skakal korak naprej, nazaj (zbujal pozornost?). 1945 in iluzija, da se vse, kar se, dogaja prvič! Narava le v krokijih?

Neronovi mučenci, 24. junij

Tolmin pri obsoškem človeku skoraj zmeraj negativen (S. Rutar, Pregelj). Ker upravno središče – davki, zapori, vojaščina? V ljudskem izročilu (grofa Menina zaradi hudobije požrle uši). V zgodovini tam sedeli tujci, tudi cerkveni – po 1945. pa *tuji!* Vse, kar prihajalo iz Tolmina, bilo za ljudi zvečine slabo. Slišim, da še zdaj, ko to pišem. Ker tolminska oblast abderitska, ni marala npr. pisateljev (Gregorčič se vozil kosit na Most)! Čudno – Novo mesto, Slovenj Gradec, Idrija, Celje pa zibelke kulturnega. Vprašanje za koga (sociologe)? Humorna zadeva z Dantajem! Kosmaču obešili knjižnico – sploh vedeli, kaj misli o njih? Jutrišnje mlade čaka precej dela! V bravuroznem prevodu samizdata *Moskva-Petuški* D. Bajt zapisal: Groteska je namreč vrst prelomnih obdobj človeške družbe in kriznih trenutkov samih umetnikov in jo žene ničejanska zahteva po prevrednotenju vseh vrednot. In še: Je mešanica mnogoterih in raznorodnih sestavin, npr. realističnega in fantastičnega, tragičnega in komičnega, konkretnega in abstraktnega. *Soča – parabola?* Simbol? Z Idrijco kajpak reka mojega življenja. Z njima sem prav fiziološko povezan. Ko da smo en sam organizem. Drugič prepisati tiste grafite vrh utrdb na Méngorah! In napise v kaverni kraj Stopca. Kdo bo, če naj bo, rezoner? Eden (ali pomalem vsi)? Takrat se je, pomnim, na moč rezoniralo. Celo Italijan (z neznansko trivialnim priimkom) Ficarotta? Delam vse bolj počasi, premišljeno. Pod listkom na žeblju z Dalijevim nasvetom: Ne bojte se popolnosti, saj je ne boste nikoli dosegli! Včeraj telefon C. Zlobcu, kaj storiti z nekaj pismi J. M. (ne govorijo preveč lepo o mladem

K. v zaporih). Upošteval mnenje – pisma zažgal. Argentinski režiser A. Agresti sodi, da v Evropi vse zgodbe že povedane. Zakaj prav v Evropi? Grogl – Pištola krog likvidacije tolminskih domobrancev: Bil tak pogovor sploh mogoč? Iz perspektive 1993 je seveda eksotično idiotski – takrat pa?

Ciril in Metod, slovanska apostola, 7. julij

Spet kot komarji obletava dvom – prestrog (do sebe, do bralca)? Danes, ko vsak boljši časnikar lahko spiše knjigo, najbrž pisateljevo poslanstvo drugačno. Slovenska beseda je afirmirana, utrjena (celo državna): Torej pred pisateljem drug horizont? Živim kar meniško umaknjeno (že leto ne bil v gledališču). Literarni »boji« à la *moja je lepša ko tvoja*, klani in podobno me nikdar ne zanimali. Učene floskule iz našega akvarija (tudi o meni) puščam vetru. Ali *tranquillo, buon egoismo*? Ne, kvečjemu Paavo Nurmi: Športnik se mora povzpeti po treh stopnicah, preden pride do vrha. Prva je delo. Druga je delo. Tretja je delo. Kaj dandanašnji na slovenskem sejmu vrh? Tod ni pisatelj prav z ničimer motiviran – nekoč zapisal: Pisatelj je (pri nas) aristokrat – mislil na Valvasorjevo življenjsko katastrofo. Ali, dodajam, kot ženska: Po določenem času mora otrok na dan. *Kdo spočenja?* Gre v tem romanu za bridko komedijo preživetja krutega kaosa – ki pa se je začel dosti prej? Opazil, da veliko značilnih priimkov, imen in vzdevkov nikjer več. Zamrli z ljudmi: Z novimi prišli novi! Glej *Veter nima cest* (nemara tam kaj več takratnih). Ali okrutni Bulba patološko govedo? Podobnih ima veliko sleherna vojska (sleherni čas). Za model se mi ponudil tisti (cestarjev sin) iz Baške grape – bil barufant in vse prej kot umska laterna. Naj konča kot on? Zakaj pa ne. Ali Grogl bolj nevaren? Že tako imenovana *zver*? Oba Pištolovi roki – Bulba bolj desna pest, Grogl levica. Mar Pištola dobro loči njuna moralna (!) kalibra? Saj res: Ali Pištola inteligen? Zvit vsekakor – zakrnel od lahkih zmag, ki jih ponujal čas? Ali bil Pištolov model inteligen? Zvit vsekakor. Zadnjič ga videl v hotelu Bellevue, ko z Anko na večerji: Sedel med oprodami, oduren (ne le v obličje!). Vlekel furmansko cigaro. Se težko premikal, ko šel na OO. Ošvignil me z očmi, ko da slutil, da ga bom v tem romanu imel narobe rad. Kmalu potlej umrl.

Marija Snežna, 5. avgust

Zvedel, da Kosovel hotel med Maistrove borce, pa ga (fantka) niso sprejeli! Potlej prek polnoči prava obsesija s strašnim letom 1920 (italijanska meja, Koroška) za naše očete: Kosovela (umrl). Pilona (pobegnil v svet). Mojega očeta (ostal) – mislil na ta naš primorski *pars pro toto*: Na te tri. Kaj bi rekel Kosovel, klicar k uporu, če bi predenj prilomastil 45. Pepi Spah-Pištola z veličastno mračnim besednjakom? Če, če – ujel z neke TV: Če bi Bog obstajal, ne bilo na cerkvah strelordova! Ni kaj – tudi logika. Buzzati, *Il deserto dei Tartari*. Pa ker jezikovno vprašanje eno iz osnovnih v mojem pisanju (somernost oblike in vsebine), spet – sproti: Kakšen jezik bomo govorili v tem romanu? Premišljeno spodoben. Beseda spodoben zmore več pomenov. Tako mislim: Več pomenov. Poudarjati magično funkcijo jezika? Ne – to reč prikrivati (je le za tiste, ki se nanjo razumejo). R. Thomas lepo zapisal: Boj bije jezik s svojimi sredstvi. In njegove besede so samo prostovoljke – do zadnje! Krleža sodil, da neumno loviti realističnost govora: Kaj pa je ta »realističnost«? V *Baladah PK* dosledno uporabil narečje (to je drugo vprašanje). Pri Glembajevih je barval –

iti po vsi sili v realističnost pri posameznih (na primer intelektualno bornih) kategorijah je brez pomena. Novopečenega birokrata orišem z eno besedo (na primer *podpomagati*?). Za kmeta pod vročino ob Soči bo dovolj *kúhalica*. Lucija (tri četrt stoletna gospodična) si lahko privošči ščep čitalniške terminologije. In podobno? Kombinacije – zbit prozni opis, potlej pa gladek (celo telegrafski) dramski dialog? Zlasti v zadnjih dveh poglavjih? Prepustiti sprotne presoji! Leni Riefenstahl (znamenita Hitlerjeva cineastka): Zelo važno je, da znaš vrhunce postaviti na pravo mesto, tako da se napetost stopnjuje do zgoščenega konca (intervju, 1990). Menda. Kaj pa tako imenovani (lepi, vendar nekam zabrisani) lokalizmi? Z lekarnarsko tehtnico – ali nič?

Ljudmila, žena, 16. september

Kaj pa tako imenovani lokalizmi? Na primer *pólráz* (ta beseda diši po zares izjemno starem). Sestavljata jo dve razumljivi polovici. Pleteršnik jo ima pod povraz: Držaj, ročaj pri kotlu, jerbasu. Ali *ocúrki* – ledene sveče ob odjugi. Mar velja (vsaj včasih) tudi za jezik misel furlanskega pisatelja Carla Sgorlona: Sem za novo – ne da bi z njim zatajeval (izgubljal) starega? Po osvoboditvi neverjetno hitro začeli izginjati, celo iz narečja, mladi, banalni italijanizmi (kalceta, korjera, valiža)! Eco o jeziku (govoru) v svojem zadnjem delu: *Tutto il romanzo è un duello di linguaggi – dove nessuno deve vincere!* Zanimiv je drugi stavek – nobeden ne sme prevladati. Ne morem (nočem) zapisati prostaško kvanto: Ali spričo proliferacije tega v današnjem slovenskem pisanju (odpiranje odprtih vrat)? V literarni žetvi bilo dovolj in preveč tjavendanske balkanske ginekologije in podobnih, kajpak umetniško-izpovednih pomagal: Celó v poeziji! Sprotno iskanje s sintagmami v jezik (preizkus? Zakaj pa ne). Posebno če hočeš opisati človeka, o katerem si nekako nočeš »biti na jasnem«! Renoir je Maupassantu očital, da vidi vse črno. Ta pa je strupeno odvrnil, da Renoir vidi vse rožnato! Ali je pisateljeva naloga, da bralca (tudi z jezikom) razdraži? Mar še velja nauk francoskih stilistov, da je za katerokoli stvar samo ena beseda, samo en glagol, samo en pridevnik? Da jih je zato treba iskati. Se izogibati približnosti, prevar in zvijač (celo uspešnih). Ozko – vzamem kot nauk, kot dogmo ne. Privlačne italijanske (jezikovne) *sfumature!* Vrtni, tudi kontroverzen red besed v stavku, če je treba poudariti (dati prednost) posameznim značilnostim ali pomenom! Ob kom naj zraste največ oksimoronov – ob negativcih? Ali naj opis (narave) rabi kot scenska glasba v dramatiki? Pozor: Pištolovi nagrobni govori naj gredo natanko tako kot govor M. P. na pogrebu D. mame v Mokronogu leta 66 (z vsemi pasjimi trivialnostmi)!

Marjeta Marija Alakok, devica, 17. oktober

Vojni čas obogatil slovensko in italijansko leksiko – *fojba*. Izpeljanke: *Infoibare, l'infoibato*. Bi šlo zafojbat, zafójbanec (po analogiji zazibati, zazibanec)? V travmatično leto 45 prodreti z Župančičevimi volkovi, ki bodo šli lovce klat? Ta bridka reč s tolminskimi domobranci: Večinoma poznal, domačini. 3/5 povsem nedolžnih. Pubertetniki. Bi bilo drugače, če bi jih zajeli *domači* (primorski) partizani? Koliko škode! Oholi bedaki nam, petnajstletnikom, podrekali mavrico osvoboditve – odtlej v meni ni miru. Ga ni v *Vseenosti*. Ne v *Zarjavelih medaljah* (zato z veseljem pisal *Erazma?*). Prosil Danila Š., sovaščana, bil poldrugo leto bolničar v

Franji (pismo meni: Kako srečen, da v vojni samo pomagal, nikoli streljal). Mi rekel na Svetem Mavru: Včasih bi morali kdaj puške obrniti drugam! Ali taka rezoniranja prinesejo leta, z modrostjo – takrat pa? Prosil torej, naj poišče čimveč gradiva o njih usodi. Njegovi papirji se lepo skladajo z izjavami Mirka B. s Kozmerić – v domobrancih bil celo nekakšen sarž (polbrat pa partizanski kapetan): Predvsem pa dovolj zrel (dovolj star?), da misli s svojo glavo – in si jo takó tudi ohranil. Knjiga magistra M. o primorskih domobrancih? Za periodizacijo in zapis nekaj borega imen. Pa vendar, tako imenovani resnici na ljubo: Tistih nekaj partizanskih dezertirjev s Šentviškogorske planote in prišlekov, pomnim, grdo strupenih! Vmes taki kot M. P., po domače Lovrčev (nečak pisatelja I.P. – mojster ga nikoli videl). Ta nesrečni fant med akcijami kradel kmetom (celo krompir), da imel za pijačo. Častniki (s kuratom vred) zbežali – Gorenjci zgnali domobrance proti Grgarju. Zame dovolj (*za Srečka preveč*). Ali prav prebral, kar rekel B. Brecht: Čimbolj nedolžni so, tembolj zaslužijo, da jih postrelijo (ob sovjetskih čistkah)! Kdo se poigral, ko da nas je 200 milijonov? Poigrali se *brez razločka vsi* – obakraj črte, ki jo čez nas potegnili hudič!

Iluminata, devica, 29. november

Tudi tokrat opomba – jo 1972. zapisal k romanu *Vseenost*: Osebe in dogodki v knjigi niso izmišljeni in sleherna podobnost ni naključje – do meje, ki je zanjo Elio Vittorini premeteno zabeležil, *da vse rokopise naplavi morje v zaprti steklenici*. Ali preveč dogodkov ob (rdeči) niti? Zmanjšati nekaterim kaliber! Paziti na *uporniško vdanost*, kot ji pravim: Z njo razumljiva drža (pozitivnih) ljudi ob Soči po 45. Odbirati: Modeli se vse bolj ponujajo! Kopicijo – fantazija skače od enega do drugega kot čebela po gliciniji! Mundi bo kajpak Edmund B. (gobec čez mero neumnega psa – zelo se mi smilil). Vohljal zad za našo mamo: Hodil 20 metrov za njo. Če se srečala s kom, se prismuknil na 10 korakov. Enkrat ga M. M. nadržla, naj jih pusti pri miru – jih ni. Abesinski legionar T. (prepeval *Volga, Volga*) prihajal z ženo na vohunske obiske v hišo! Klavni kalejdoskop: So mislili, da delajo dobro? Nemara kdaj čutili, da barabe? Jih Tolmin imel na (krušni) nitki kot pajaceljne? Za Srečka – pobožen v svojem brezbožništvu (kategorija uporniško vdanih)? Ali morda samo podoba sredine (časa, razmer), ki določa in dopolnjuje značaj? Mu koliko zaupajo – več kot domobranski častniki? Mislijo zanj, da ga upognila, *prikovala noč nad Grgarjem*? Vloga Polone – samo »zmešana ženska« ali katarakt raznovrstnih čustvovanj? Srčno dobra! Ali tudi plemenita? Vprašanje: Ali smešno (že groteskno) bitje lahko plemenito? Se sploh ne vpraša, kaj v Pogrebniakovem pismu, ki ga pritihtapi Srečku? Na zunaj (po telesu, po obleki) vvesto po M.F. Kje Carlo Bò zapisal: Za zgodovino in literaturo so važne samo še zgodbe? Objokana kmetica na vlaku gor v Gdansk (ustrelili moža): Pa smo jih pričakali (Ruse) kot brate! Ji pozabil citirati gospo Mandelštamovo, da so bratom v četrto stoletja združili dušo. Ironija tako rekoč na straži? Ali po Shawu: Če hočeš ljudem povedati resnico, jih najprej spravi v smeh, sicer te bodo ubili? Hm!

Bibijana, devica, 2. december

Zaupanje v potrpežljivost se izplačalo: *Habeo Sončkam!* Z Janijem prišla na večerjo (zunaj vdano sneži). Sončka in Srečko: Lep par – sonce in sreča! Naj Sončka

preživi? Ali naj se vrne kot M. Š. v tisti viharni zimski noči? Roman že ima bregova, strugo, strujo (in na bregovih *personaže*, je rad rekel Kumba)! C. Pavese: *Il ritmo delle immagini!* Nikdar ne delam kratkih vsebin (povzetkov). Kvadratkov. Niti osnutkov za uvodni poglavji (prvo introitus, drugo ekspozičija). Gradivo zbiram, kajpak. Skraja le približno vem, kam (kako) bodo šle stvari. Potlej – nekakšno prevajanje iz podzavesti? Kar vidim, slišim v domišljiji? Zlasti prislunhiti začetnim razpoloženjem! Vprašanje: Ali poskušal protagonistom v uvodnih zaglavjih »dati smernice«? To bi dišalo po tezi (ta mi smrdi). Raje bedim – puščam (kot otroke), naj rastejo, se razvijejo? Drugo! Meglice so proč (tudi dvomi?). Razločno vem, kaj bomo delali do epiloga. Vendar – bom dovolj močan za hojo (do konca) po robovih teh čeri? Marsikdaj se tu govori naravnost v obraz – bo razumljeno? TV, *pandemonij* v nekočni »širši domovini«. Pontifeks gledal kaseto o pokolih na začetku avgusta: Pred Wojtylo da se vrstile podobe z razparanim trebuhom. Nekomu iztaknili oči. Prisilili, da jih pogoltnil! O tem avtopsija: Našli oči v želodcu. Ne vedo za grobnice, kamor zmetali pol prebivalcev vasi – najbrž tudi on, Poljak, mislil, da po 45. konec grozot? Ali takrat pri nas masakri (tudi) zato, ker prišli oni za glavne poveljnike – prevladala njih *mentaliteta*, ki smo ji danes priča? Ne vem. Pomembnost ločil: Zakaj trajanje pavz določi »hitrost« stavka (ritem)! Z Ljudmilo šla na trg, da kupila novoletno smreko. Tam dve branjevki kričali druga na drugo čez visoko obloženo stojnico, ker prva drugi ukradla kokoš: Bog, kako sočna literatura! Spet nauk: Preudarno opuščanje pomožnih glagolov! Od katerega poglavja hitro potegovati (potegniti) mrežo do končnega vozla?

Maver, opat, 15. januar

Večina teh mojih nosilcev zla bo (je) pomrla, ko bo opravila svoje nečedno poslanstvo. Ali bi Srečko (vsaj v epilogu) odšel? Ne sme! Ne more: Korenine vsegà naj mu ne dajo čez Sočo – kam drugam? Bi nesel vse s seboj (ta vse pa je »zapisan« v zemljo nad Grgarjem!). Drugič: Pri Sončki in Srečku naj niti zadisi ne po družinah Montague in Capulet! Kdo je bolj navezan na koga, Srečko? Pač – ker potrebuje zaradi svojega bremena pomoč? Pa bi mu jo Sončka lahko dala, če bi se ji razodel? Bo Sončka šla iz *zgrajenosti* (ali že iz vseenosti), kamor jo pošljejo? In – ali je tolikšna (moralna) žival, Upognjeni Matija, lahko Sončki oče? *Pater incertus*? Premerim njuna modela: Lahko. Ali Srečka bolj osiromašila Sončkina smrt ali njena nezvestoba? Nagibaj se k drugemu! Ali Sončka zasukanega značaja ali tam doli (hitro) potrebuje opore – kot jo Srečko tu? Naj Pijac doživi enako sentimentsko podrtijo? No, ta jo je res (damski kovček na Mostu, fotografije nje). Zakaj pošlje Pijac z Golnika vse svoje zapise, pisma prav Srečku? Komu naj jih, za vraga – Pištoli? Felicijanu Cijanu? Drži Cijana do konca: Ko da bo *nasledil Pištolo*? Šele v epilogu preobrat! Ali naj Cijan spodkopava Pištolo – ni treba, ta se kar hitro podira kar sam! Vprašanje: Kaj gnalo to mrgolenje črvičkov čez tolminsko gnojišče? »Slava« udari v glavo – ker ve, kje bo odpor najmanjši? Morilski čut? Sla po vladanju? Čeprav v majhnem? Po premoženju? Čeprav malenkostnem? Bi mar povzel ozračje onih dni Baudelairov stih: Saj norcem lepše se kot modrecem godi! Ne – zakaj: Kdo bili norci? Modrih se pa tod in onkraj Soče ne spominjam. Vse se zlamljalo: Krog ljudi. V njih. Veliko pričakovali? Kajpada – preveč! Radi bi v vsele vzdih (res od srca) po vsem, kar se nabiralo od leta 18 – pa jim *vnebohod bedakov* stisnil usta! Se med pisanjem večkrat vprašam: Bi lahko bilo drugače? Ne – drugi (prav strupeno Italijani) posejali zmedo zla. Želi smo pa mi.

Sholastika, devica, 10. februar

Se spomnil, odkod (strašna) rana na Fabijanovem obrazu: Anka pravila, da djakinje šle 45. udarniško čistit vojaško bolnišnico *Mladika* – tam ranjenec, ki mu drobec minometa odluščil kos lica: Zadaj zobje kot na mrtvaški glavi! Zimski dolgčas v penzionu *Canadà* (Benetke). Prebiram, patriotsko ponižan, revije, časopise: Eco pisatelj, ki si ničesar ne izmisli – čeprav pri njem skoraj vse izmišljeno. Kundera: Roman zmeraj malce bolj moder od avtorja. Čehov rekel: Ruski pisatelj živi pod kapom, je stonoge in spi s pericami. Saba: *Il poeta è come il porco. Vale di più dopo morto*. In: Ta pisatelj lovi duha ljudstva – namesto duha časa. Mailer (v opešani izjavi): Ne moj lastni jaz, izmišljanje me dolgočasi. Izmišljeno mi drami strah! V romanu moraš kar naprej sprejemati odločitve o nadaljnjem razpletu dogajanj. Če se narobe usmeriš, lahko roman uničiš! Pri stvarni knjigi pa ti dogajanje podari Bog – Bog piše boljše romane kot vsak romanopisec (o Kennedyjevem morilcu L. H. Oswaldu). Déduche: Pri moderni prozi (kadar ni konstrukt) igra pomembno vlogo pisateljev temperament. Pisanje je (tudi tokrat) izbralo mene: Ne jaz pisanja. Kaj je pisanje? Obzidje iz besed in misli proti strahovom in norostim sodobne družbe (sodobnost je kajpak v vsakršni epohi sodobna)? Iz nočne megle kričanje – ko da se bliža turško ladjevje. *Campanile* tolče ure kakor nam (ki naj bi spali) po betici: Stekla v oknu vsakič zabrnijo na potres! Zdolgočaseno sipam v pamet novice, imena, aforizme, sodbe – zakaj patriotsko ponižan? Ker te tu korektno, radovedno, kar kreativno sprejmejo (pospremiijo)? Tam pa tako, kot je? Zakaj ni veselja med kritikom in piscem? Odkod vsakršno rabiatio – zdaj že politično klanovstvo? Kdaj se bo prikazal pošten prižigalec semaforjev (rdečih kot zelenih), kranjski Belinski? Glede na naslov: Puškin pobral Onjegina z izveska. Albee pa *Kdo se boji Virginije Woolf* s stene v predmestnem stranišču.

Janez Jožef od križa, spoznavalec, 5. marec

Romani postavljajo vprašanja – odgovorov pa ne dajejo (podobna ugotovitev, za TV igro, Rosa in Chayefskega, klasikov te dramaturgije)! Ali bi se ta roman zapisal, če ne poznal tistega vsega ob Soči takrat? Ali bi ta roman lahko bil, če tistega v resnici tam ne bilo? Ali če bilo npr. na Madagaskarju ali v Villahermosi – in jaz zvedel samo iz časopisja? Kajpak pomembna izbira *zornega kota*! Po fotografsko: Osvetlitve, ki neko ozračje, ljudi in podobno poudari (ali zabriše). Ali bo to roman vasi? Ne. Roman kraja? Mar usod, povezanih v demonstrativen šop? Roman (nekakšnih vzorčnih) junakov? Je segment nekega »zakoličenega« svojevrstnega – ponazoritvenega časa lahko romaneskni junak? Spet snov za pogovor – primeri iz primerjalne književnosti? Skoz orise posameznih usod Dostojevski nezamenljivo ponazoril (svoj) katórnji čas – čudna, ta davišnja premišljevanja v ozkih grapah tik ob Idriji! Vrnem se k pomenku, ki ga imela o času (kaj je čas? Ali je čas tudi kakšen? In ali je čas?) z doktorjem A. Župančičem na gradu Snežnik (prišel je snemat volčje mladiče) neke zimске noči. Slovenske lipe. Toskanske (etruščanske) Lawrenceove ciprese (tudi Carducci: *I cipressi che da Bolgheri*). Ruske berjocze in – vse je vendar ritem: Od zapiranja vrat do pljuskanja oceana! Od udarcev groma do padanja grud na pokrov krste! Ritem je čas (v metronomu ali v uri) – je mar bolj veličastna polentasta (skribomanska) pogača iz besed? Ko Pandori iz škatlice zletele vse bridkosti (se razpasle k Soči), notri vendarle ostalo nekaj: Upanje? Vendar – upanje v kaj? Barbara naročila iz Amerike knjige (*magični realizem*). Márquez,

Noticia de un secuestro: Pripoveduj o tistem, kar se je zgodilo! Boris Fakin (Torkar) obiskoval Kosmača v borni primorski emigrantski sobi – ga večkrat našel ob zvrhanem košu zmečkanih listov. Molčečnega: Ne gre! Saj pride – pa pride nepravo! Ne gre! Zato pa Pregelj pisal z nogami v škafu.

Marija Kleofova, žena, 9. april

Spomnim se pomladi 1941, ko italijanska pernata ciganija šla v »napad« navzgor (proti Ljubljani): Zgodaj zjutraj pred našo hišo črta iztrebkov (meter drug od drugega, vsak ovešen z ljubezenskim pismom)! Razmišljal o likvidacijah – ne o ideoloških, marveč *eksistenčnih*. Te ne sodijo v kategorijo *lahkega prsta* na petelinu! So vsaj razumljive v nerazumljivo divjaških dneh (ki nam jih naložilo v tistem aprilu)? So Davidovo orožje proti Goljatu? Likvidacij niso začeli komunistični vosovci – *nekomunistični* tigrovci so jih (ta cvet primorskega domoljubja)! Čez mejo hodili pred vojno nosit slovenske knjige in uničevat izdajalce (enega ustrelili sred promenadnega vrveža v Ljubljani). Italijani po 1918. v vsako večjo vas podtaknili *uhelj*: Brez teh bi bili gluhi (in slepi)! Domačini 1941. sami čistili (veliko pred prihodom partizanstva): Primer Gosia na Slapu ob Idrijci, lesnega trgovca, očeta mojega gimnazijskega sošolca. Kaj ostane golorokemu – ki pa se hoče bojevati? In ljudje se *hoteli* bojevati (glej profesorja Z. Jelinčiča, kako se bali, da Italija *ne bo napovedala* vojne)! Poltroni mislijo drugače (čakati, da se bo Juda sam, po svetopisemsko obesil?). Kako sklepa na primer Churchill o teh rečeh (memoari)? Čemu poslal likvidatorje Heydrichu v Prago – sledil pomor: Lidice. Ah, literarni polihistor Borges (ni Malaparte nekaj drobnega pripomnil o »slepem« Axelu Muntheju?): Metafora da je *trenutni stik dveh podob* – ne pa metodično izenačenje dveh stvari. Potlej: Morda je zmotno domnevati, da si je metafore mogoče izmisliti. Resnične metafore, tiste, ki izražajo intimno povezavo med eno podobo in drugo, obstajajo že od nekdanj – tiste pa, ki si jih še zmeraj lahko izmislimo, so neresnične. Zanimivo? Vendar – *magister dixit!* R. Bordon: Ko Tito pregledoval prekmorce na Visu, besen, ker vsaki 2 minuti ustavljali. Džip zakuhal: Dolivali – tam pa zavezniški častniki! Uporabiti za Pijačev pogreb?

Job, očak, 10. maj

Ali obstoji (pri romanopisju) razloček med *pokazati* in *povedati*? Kako posaditi na most čez Sočo zamorske vojake – morda tako, da (nevsiljivo) pustiš ob besedilu letnico 1945 (sicer preveč pojasnjevalnega opisovanja! Ti črnici, in marsikaj podobnega, samo statisti, kulisa časa)? Koliko poudarka *naključju*? Kaj je za roman naključje – ko pa se vse (v življenju) pravzaprav odvíja kot mrgolenje dobro usklajenih urnih mehanizmov? Je mar naključje, da Srečka reši v ledeni noči čudaški stavec, ki (tjavdan?) vozi do Tolmina gnoj? David Lodge: Zlato pravilo romanesknega pisanja je eno – da ni pravil. Bi se ogradil z rekom: *User – ne pas abuser!* Tista hribovka pri M. imela za vrtec otrok: Vsaka vojska ji pustila enega. Tudi zamorci (ga imeli v vasi – vendar pred vojno)? Da se s prikritim pompom vračajo (k nam) nič kot Marinetti, D'Annunzio – uboga naša junaški Kajuh in nesrečni Balantič! Doktorja Zaščurke naj o priložnosti (v zadnjem poglavju) pokličejo k Pištoli: Tudi K. menda pogost gost pri uspešnem domžalskem zdravilarju (*Rastin*). Pištolovi govori (le Pištolovi)? Kdor ni slišal govoranc takrat ob Soči, bo rekel, da pisatelj

smeši. Se gre sarkazem, ironijo, grotesko. Da (baročno?) pretirava: Pritlehna, bolna leta od pritlehnih, bolnih (čudežno vplivnih) eksemplarjev! Nauk L. Ackermanna, da mora tisti, ki piše prozo, nekaj povedati. In da za pisca stihov to ni nujno, bi dopolnil: Nekaj *kako* povedati! D. Zajc misli, da pesniki nekoč imeli nekaj za bregom. Se bojevali – danes pa nimajo nič za bregom in se ne bojujejo. Ko pride Metko (jetičen in nor) iz taborišča: Upiral se mi njegov kanibalizem. Pa videl francoski dokumentarec, kako Američani z buldožerji zrinili kupe skeletov v jamo (Dachau)! Metko naj zakriči *še le na Polonini pajacadi* (na koncu) – čeprav znamenito Stendhalovo pismo Balzacu (Vsi mi govore, da treba že prej bralca seznaniti z osebami). Z osebami pač – z njihovimi bridkimi skrivnostmi pa?

Hema Krška, žena, 27. junij

Čudno hladno se spomnil, kako pred časom pisal ponoči ta roman: Podnevi tudi pisal, telefoniral – prijateljem po svetu, kaj se godi pri nas (osamosvojitve, bratavska agresija). Zraven pa kot pri Daudetu – čistil orožje! Čakali spust padalcev nad Ljubljano. Menda se takrat 10.000 meščanov (nevojakov) *docela iz lastne pobude* pripravljalo na odpor. Bil neverjetno miren. Vdan (kismet). Intenzivno mislil na očeta: Kako bi se on odzval? Na generala Maistra. Doma molk – glasni samo sprejemniki in TV! Nakupili sanitetskih potrebščin. Konzerv. Vsak imel v svojem (mrtvem) kotu steklenko konjaka. Zaboj kisle vode. Odejo proti drobcem. Kramp (tako naročali po RTV). S Stjenko, z Barbaro sklenili, da nikakor drugam (ljubi sorodniki vabili v Celovec ali na Těšinjo pri Šentjakobu. Drugi v Italijo – zlasti sošolec Hermes Morgante). *Tempi*, skratka, *passati (bene)*: Ostalo samo nekaj delikatnih oficirskih imen: Mikulandra, Manastirac, Beskurvanji! V leseni namizni bosenski tobačnici (spred leta 1914) odkril *10 Hemingwayevih klicajev* mladim piscem (jih tja pozabil, študent): 1. Zaljubite se! 2. Zagrizite se v pisanje! 3. Hodite z odprtimi očmi po svetu, strastno se vmešavajte v življenje! 4. Proučujte mojstre! 5. Ne izgublajte časa! 6. Poslušajte glasbo – glejte slike! 7. Berite! 8. Ne menite se za prazne marnje! 9. Delajte tisto, kar vam všeč! 10. Molčite, zakaj besedovanje ubija ustvarjalnost (1954 – krog *Starca in morja?*)! Tudi Puzzo (*Boter*) dajal napotke – jaz jih dajem (s samokritično radikalnostjo) sebi. Rad se iz istega, 1954. leta spomnim nauka, ki mi ga dal profesor Pirnat, ljubeznivi Avguštin: Pisatelj si – svoj slog razvijaj, jezik! Kajpada lovim z ušesi levo, desno (kar pa je vmes, naj bo natančen vsakokratni razsodnik). Nekakšen boj z jezikom? Ah, kje pa! Le znanje. Skrbno negovanje. In obdelovanje: Kot kmet zemljo, trto, grozd – da bo jeseni več veselja z žlahtnim vinom!

Apolinarij, škof, 23. julij

Opazil, da med pisanjem vse bolj pogostoma odpiram v monografijo zdaj Boscha, zdaj Brueghla (ju 1967. v Benetkah kupila Anka). Zlasti Boscha – odkod na lepem ta *potreba*? Naj Srečko vendarle pove Sončki za Fojbco – kdaj pove? Ali tudi za grbastega profesorja? Kaj ga bolj moralno prizadelo (obtežilo): Pobjo ali umor? Pobjo v krvavem evropskem kaosu 1945 do neke mere umljiv. Vendar: Srečko je (s svojo naivnostjo?) sokriv! Tista odurna reč z grbavcem med nočnim kvartanjem pa kot strela spod poletnega neba? Ali si Srečko po teh dveh primerih (mar bosta le dva?) nadel plašnice? Pa – si jih je sploh lahko? Naj do epiloga živi ko tiste opice (ne

vidim, ne slišim – ne govorim)? Živi pred kom: *Pred seboj? Pred drugimi?* Borges (o Nathanielu Hawthornu): Mož močne volje ukaže drugemu, ta je moralno odvisen od njega, naj stori neko dejanje. Tisti, ki ukazal, umre. Odvisni pa kar naprej opravlja, do konca življenja, ukazano dejanje – ali potemtakem Srečko odvisen od Pištole? Pa če že ne od *koga* (Pištole) – nemara od *česa*? Srečka naj podirajo: 1) Zatajena obljuba – Grgar. 2) Razkroj v družini. 3) »Odpiranje« oči. 4) Metkov izbruh – javna spoved. 5) Sončkin odhod, njena pisma. Kako bo Srečko odgovoril na vse to? Kako bi Zdravko: Skoraj vem. Ali se Srečko odziva ali – *usahne vase*? Ali v Srečku vsaj malo strahopetca? Ne. Oportunist – sploh ne. Mar torej pri njem čez mero tako imenovanega *primorskega kompleksa*: »Ne škoditi domovini«? Če smešim okrutnega kaplana – prizadenem Boga! Potrpeti. Se žrtvovati! Koristiti (tudi z nečednim? Tudi). Krilatica *po bitki so vsi generali* – vprašanje: Ali pisatelj *mora* biti po bitki general? Vsaj po metodi: Vem, *kaj* hočem povedati. *Kako* – to pa sprotno prepuščeno ustvarjanju (kajpada ob dobri pomoči muz!). Domov grede se spomnil (zadnjega) obiska pri Preglju: Nič sedanjega ne berem. Vsega tega se ne spleča brati. Samo jezik poglejte: Srobotje – pa še to nezrelo!

Ivana Franciška Šantalska, žena, 21. avgust

Ob Ecovi zadnji knjigi: Vse v tem romanu je po naukih iz 17. stoletja dvojno – *la teoria del doppio nel romanzo (il concetto del sosia nel 600)*! Kurioziteteta. Seveda nima nič s tem, da Srečka, kajpak ne le njega (skoraj vse), takrat prisililo živeti v tesnem okviru nekakšne *dvomiselnosti* (kot rekel Orwell). Krasna vzgoja srca – šola pokončnih značajev! Ali baraba nagonsko goji barabe? Imel vzhodni sistem kakšne Hitlerjeve *Pogovore z Rauschningom* (ali kako se pisal prebegli nacist), ki vsaj nekaterim odprli oči? Zahodna izprijenost porodila vzhodno? Upoštevaj zimo (hujša ko današnje) – več kot pol metra snega tisto noč, ko voda vdrla in do zore kidali s strehe! Sprotno »ožemanje« jezika nekako od polovice do konca romana! Razvijanje sloga – vprašanje: Mora nositi *sleherno pisateljevo delo svoj slog*? Ali *en sam slog za vsa njegova dela* (vračaj se k temu vprašanju!)? Homerski besedni boji (Plečnik, *Napori*), značilni za *Predjamskega*, tu seveda nimajo mesta (kdaj pa kdaj vsaj – na primer za barvanje Ficarotte?). Meni tako dragi doktor Kmecl omenil (v pismu): Po Voltairu – literatura je lahko vsakršna, samo dolgočasna ne sme biti! Saj res, Zidar o *Predjamskem* – da sem napisal delo, ki še ni ocenjeno: Kar sem prebral, je šele jemanje mere za tisto, kar bo nekoč prišlo na vrsto! Nič ni prišlo, dragi Pavle: Ker *pri nas* preprosto ne more priti. Če pomislim, koliko vsega (vsaj za 10 seminarskih nalog ali diplom, tudi filoloških) je v tej trilogiji! Neki (spet slepi) pisatelj rekel – jaz le ponavljam: V svoj roman sem skrnil toliko ugank, da se bodo profesorji še dolgo pripravili o tem, kaj sem mislil. Tu se, Pavle, pri nas, gotovo ne bodo. Včeraj pogovor, ali kraji ob Soči *magična dežela*? Pač, ker vezani na hribovski (patriarhalni) značaj. Po telefonu zvedel za nesrečo nad Idrijco: Fičko zletel v prepad. Oče, mati se ubila (utonila). Otrok v košarici plaval naprej. Kot Mojzes – le da mrtev.

Mojzes, prerok, 4. september

Malodušje – čemu sploh pisati (*j'ai perdu ma journée!*): Profesor Jakopin govorcu TV vljudno pojasnjeval besedo *češarek*! Kaj pomagajo trije jeziki, če domačega (in od tega živiš) ne poznaš? Razumljivo, da podobnim poliglottom proza, ki

uporablja (nič kot) besedo češarek, težavna (že kar bafočna!). Jaz pa ne poznam tako sočnega, polnega (še neizrabljenega – tudi dovolj raziskanega še ne) jezika, kot je slovenščina! Italijani imajo Villona tako rekoč v prozi. Francozi so šele pred kratkim prevedli Danteja – škoda besed: So, s češarkom vred, preveč lepe. Za *sursum animum* prelistam nekaj ocen krog leta 1978. Kako prijazno se je takrat uslo po meni! Inkret: *Predjamski* je vsekakor fascinantna pripoved: čisti užitek slikovite romanekne pisave. V sodobno slovensko beletrijo prinaša pomenljive, prebojne novosti: tako s svojo besedno invencijo kot z miselno še kako zahtevno, estetsko rafinirano pisateljsko optiko. Benhart: Ta prvovrstni *dogodek* v današnjem slovenskem slovstvu zasluži vsestransko analizo (ene analize doslej, o ničemer). Javoršek, Radosni kulturni dogadjaj (*Politika*): Najznačajnijim uspehom (savremene) slovenačke proze smatra se *Erazem Predjamski*, koji po mišljenju kritike spada u sam vrh slovenačke književne produkcije. Kermauner: Zares, velika maša slovenskega jezika, bi ponovil za Župančičem. In sloga. Toporišič: Avtorjev do potankosti izbrušeni stil. Wudler: Fascinanten jezik, kakršnega Slovenci poprej nismo poznali – razen nemara v Debeljakovem prevodu *Okroglih povesti*. Beno Župančič (*e via di seguito*): Med Prešernovimi nagrajenci bi rad videl *Predjamskega* – Prešernov sklad me začuda nagradil: Enako kot neko risarko usnjenih žaketov. Kosmač, Rupel, Štih in drugi protestirali – jaz, primorski Slovenecelj, vdano sprejel. Pejmo, v božjem imenu, skoz to robido naprej! Dvom vase – za pisatelja najboljši tonikum: Veča samokritičnost! Čeprav nocoj, *hélas, j'ai perdu ma journée*.

Krispin, mučenec, 25. oktober

Tovariš Miha – pride v Tolmin. Za prihod naj rabi (prizori s planšarico in z razbolelim Melánom) *tudi* ta podatek: Na Kongresnem trgu v Ljubljani neko dekle sred najbolj rdeče proslave, ki jo 1952. živo prenašal RL (jaz bil dežurni napovedovalec v studiu), planilo na oder k mikrofonu. In zaterjalo, naj vrnejo očeta, ki ga odpeljali 1945. Strašno razburjenje: V trenutku bila Tavčarjeva 17 (Radio Ljubljana) zvrhana uniform z modrimi našitki! Nekam smešna, čeprav plastična vojaška primerjava: Pisatelj mora v delanje romana dobesedno *dobro oborožen* (podoba češkega vojaka, Ivan Hmelak, *Soška fronta*). Poskrbi naj za vsakršne zaloge. Situacijske skice. Kroženje patrolj. Budne mrtve straže. Za aparaturo – ki prisluškuje samo njemu! Za natančen azimut. *Summa*: Kdor kajpak ni nadarjen strelec, bo ustreljen ali ujet. Kapituliral bo pred seboj. John Steinbeck (manj vojaško): S pisanjem je približno kot z naporno hojo vkreber v neznano: Kadar mislim, da ne bom zmozel napisati 500 strani, me zgrabi občutek hudega poraza – in ti porazni občutki niso redki. Ali naj se Wassertauer vrača (po vojni) ribarit k Soči? Ne, prehitro – kdo drug! Nemci začeli prihajati šele po 1960. Pozor: Prihod tovariša Mihe naj bo gledan – tolmačen skoz drugega protagonista (Ficarotto? Ali Vojka Vojsko z Vojskega?). Dodajam k Steinbecku: Ko vržem na papir začetno stran in se ozrem v temo, mi je (prav zmeraj), ko da moram izvrtati kaverno od vznožja do vznožja Mengor! Huda reč. Nimalokrat strašljiva. Posebno ker tako neusmiljeno sam. Ko pa imam pol te kaverne za seboj, se že lahko *zatekam vanjo* (pred granatnim marsičim, recimo dvomom, tem koristnim spremljevalcem)! Opazujem *famam vanitatis* literarnega življenja, skrbno maskiranega v lasulje, v zelenkaste lase. Trimalhion! *Quindi meglio solo che mal'accompagnato*. Vsaj pri britju ne povešamo oči. Velja za marsikoga v Ljubljani: Bog ti da talente – satan se pa zraven smeje.

Virgilij, apostol Koroške, 27. november

Upoštevaj radikalni Čuferjev nos! Radi smo ga gledali – deloval kot nekakšen *temperaturnik*: Kadar melancanasto spušen, vlaga (dež). Kadar se zbil v krompir, suho. Kadar paradiznikasto rdeč, poletje. Kadar otožno nabrekel, jesen – tolminski (oblastniški) mušketirji bili ne samo smešni, marveč hudobni. Zlasti pa ekstremno neumni (karikature)! Kako *se izogniti črnobelemu* (sarkazmu, ironiji), če pa ob sončni luči ne najdem belega? Človeka zaklepalo v zmedo preživetja. Primorce posebej zvestoba. Skrb za narod – in skoz ta raster človek postal (v tem večnem strahu za narod) nekako lutka. Bitje brez naravnih dimenzij. Celu *hvaležen podpor-nik bedakov, surovežev*, ki znali izkoriščati trenutek. Zdaj kipi: V malenkostih današnjih dni se zgublajo (posamezne) za zmeraj neodrešene zgrešenosti – zgreše-nosti? Karikaturna obdobja nekega brezglavja! Analogija: Tolminski punt 27. marca 1713 in zatolminski »kmečki punt« na pepelnico, 2. marca 1949. Prvikrat menda za vino. Tokrat za mleko. Takrat so padle glave – tokrat so, recimo, kmetje »zmagali«. Z normalne perspektive pa: Kakšna grozljiva, nepojmljiva bebavost povojne oblasti v Tolminu! Prav ti gospodje (jih srečujem sivkaste, trebuščkaste, devetkrat huje imbecilne) se kar naprej imajo za izvoljence. Napredne. Zlasti modrijane! In zidarje novega sveta ob Soči. (Glej priložnostni zapis Helene Čujec – Stres.) *Egalité? Brutalité – stupidité!* Kadar zbito, kar na meji telegrafskega: Primerna pitoresknost kot protiutež? In spet: *Stavki naj imajo svojo dramaturgijo!* Vsak odstavek, zaglavje! Odpravljati kolizijo samoglasnikov, soglasnikov (posebno proti koncu, ko bo doganjanje prehajalo skoz križne trenutke). Zato pa vnašati »kolizijo hitrega ritma posameznih razpoloženj«. Kdaj deklariral (*Sodobnost*) o besednih trkih (iz moje prakse z RTV)? Ali o fonetičnih nemarnostih (primer) *Avgu Stanko* ali *Avgust Anko* namesto Avgust Stanko. Ali razloček med *pisava – govor*?

Servul, spoznavalec, 23. december

Berem v tedniku *Gente*, da Hemingway sovjetski vohun (*Un idolo d'argilla*)! Ali raca ali res? Inteligentna služba, če imela podobne kalibre! Mar zato njegova Španija? Doslej menil, da samo vojaški temperament (kot v prvi vojni, Kobarid). Ali mu bilo treba? Naravno bi bilo, če ameriški (kot bil Maugham angleški)! Spet ena njegovih pustolovskih domin? Pomnim, kako njegov slog sprva nevarno privlačen (Chateaubriand: Izviren pisec ni tisti, ki nikogar ne posnema – marveč tisti, ki je neposnemljiv). Hitro popustilo: Prav zato, ker bil ta slog tako oseben! Tako on? Me »začelo bežati« od njega. Zadnjič ga bral 1967. v postojnski vojašnici (*Kilimandžaro*) – bil tuj, mrzel (ker knjiga bila v cirilici?). Kaj pa 1000 strani dolgi roman, ki ga po tistem strelu odkrili v zapuščini? Zakaj ne izdali – ali ga? Marsikateremu iz mojega rodu bil bolj všeč kot moški (manj kot pisatelj). Njegov *style plein de vie*: Tako daleč od kranjskih predvojnih emblemov. Tudi modno pitje Remarquovega kalvadosa trpelo kratko dobo! Spet razmišljal o slogu: Kaj je pravzaprav ta reč, ki brez nje nikakor ne moreš (ta *žig na kavbojevem mezu*)? Ali slog še »kurantno blago« dandanes, ko se vse, denimo, industrijsko plitvi? Mar ni slog značilnost iz časov rokodelstva, ko na pogled zlahka ločil mojstra od kopitarja? Pahljača mnenj, sodb – večna tema za (kavarniške) debate! Ostajam (če ne bo boljnih pogruntavščin) pri starem dobrem Buffonu: *Le style est l'homme même*. Pomislek – je pisatelj uspel, če se bralec zadrži že pri slogu? Saj bi ta moral biti neviden. Tako rekoč kot dihanje! Nasproti: Grumov slog, Michelangelo: Kdo je tolikanj barbarski, da ne razume,

kako je človekovo stopalo lepše kot njegov čevljev? Štuh (ob *Predjamskem*): Pregled je bil manj čudaški v svojem jeziku in metaforiki, kot pa so bili čudaški njegovi ocenjevalci! Zakaj doktor Zaščurke ne mara partizanov? Ker mu zaplenili mulo (ki jo ukradel 1943. Italijanom).

Angela Folinjska, žena, 4. januar

Nocoj spet nekakšno »zaviranje«: Primeri se (prav zanimivo), da začne jezik na lepem *potiskati, sam, dogajanje naprej!* Da vleče v dejanje – in z dejanjem pisatelja! Spet (kot spet in spet) pri slogu: Kdor z besedami kleše življenje, se ne igra z vetrom. Giblje se po natančno določeni poti. Lahko se zaklepa s ključavnicami ali pa si podarja ključ, ki odpira vrata (Meurois – Givaudan, *Kronika odhoda*). Vodilo kot zmeraj sprotna analiza stavka: Logičnost (*akcent stavka* pri gledaliških bralnih vajah!). Dramaturgija odstavka, zaglavja, podpoglavja, poglavja (in vse knjige)! Barvanje z izbranimi besedami (dovolj že ena na stran!). Do kam v onomatopoijo? Pretehtanost suspenza! Pogostnost spremembe časovnih perspektiv? *Clarté* – jo sfumature preveč meglijo? Pa stari latinski nasvet: Varčnost v besedi (*parsimonia in verbo*)? Morda le preveč v nasprotju z današnjo razpuščenostjo? Naj kar bo v nasprotju s čimerkoli! Avtopoetika = avtor si mora izklesati lastno poetiko. Izklesati je premočna beseda: Saj mu je položena tako rekoč v zibko! Spotoma zori. Ji pa mora ostati (razvojno) zvest. Različne modne opletavosti (primer pariške že premle romaneskne muhe, ki postane na Slovenskem slon) rabijo samo za primerjalno ogledalo. Ne navsezadnje: Tudi Pariz je sestavljen samo iz ne vem koliko Ljubljan ali Novih mest! Sta Pilnjak in Bulgakov (zlasti pa Belí) privlekla svoj slog iz Pariza? Če bi ga, ne bi nikdar bila, kar sta! Uporabljati *gradatio in maius* (ne dramske, temveč prozno). Stopnjevanje, zgoščevanje dogodkov (informacij)? Se posluževati stare komparativne prakse (kontrole): Približno od sredine (med tretjim, četrtem poglavjem?) potegniti k epilogu *morebitno*, bolj ali manj verjetnostno usodo (vsaj poglavitnih) oseb. Jim potlej retrospektivno slediti k prologu. Srečko (le Srečko?) bo končal svoje dni z ugotovitvijo, da ni preživel, kot je hotel, ampak kot je kvečjemu lahko. Pa – mar vsi drugi drugače?

Juvenčij, škof, 8. februar

Križani bi se mi rad vse bolj narisal kot nekakšna živa božja martra te dežele (Alfonso Costafreda, španski pesnik samomorilec: *Moje telo je samo podaljšek te zemlje*). Bi se začudil, če bi ga v mesečini videl stokati z razpela med gomilami pri Svetem Mavru? Razrasti bi se hotel – se ne sme. Preveč podobnih sem v otroških dneh spoznal (v mračini so prihajali iz grap na sejme). Vriva se. Za hrbtom čaka. Ta preskušena podoba – bi si zaslužila svoj roman? Vsaj povest? Vanjo ujeti rod obsoških (hribovskih) recimo »gospodarjev«, ki rojeni proti letu 1900 – preživeli blagoslove (do poslednjega) vse prek 1945. Spomni se K. (pri Klohih). Otrók, zgarane (vendar močne) žene. Samot, vsakršnega mraza! Tam pijejo veliko žganja: Domnevaj, da ga pijeta Križani, ona (ne poudarjati – le po pijači *ravnati ozračje*). Križani obeta tolikšno pitoresknost, da lahko strukturi nevaren (tu je že Dreja Noe in še kdo!). Ne spusti ga naprej: Ob smrti naj krog njega še zmeraj »krog otrok«! Pregled bolj markantnih oseb: Vsaka ponuja svoj roman – vsaj à la Handke, 100 strani (in nekaj prahu na Slovenskem. Drugod so ga, berem, pretipali: Zato zdaj

postavlja svoj šotor na Srbskem?). Ah, pač, Handkejeva svojevrstna jezična sredstva, ki z njimi menda upodablja odtujenost – zunaj pišejo, da je suh kot papir in da prodaja dolgčas. Ponoči se ob Soči ujel na misel: Mar norost in patologija, ki o njej govori (na tujem) mlajša pisateljska generacija, ni ekvivalent takratni (1945) norosti, patologiji? Samo v slečeni ali drugače skrojeni obleki? Kaligulov konj Incitatus (povzdignjen v konzula). Neronova harfa *laureata*. Krvoskrunstva papeža Borgia in tako naprej – zadaj pa gorska veriga človeških trupel: Mar vemo za dobo brez norosti in patologij? Razloček: Stari bogovi ne pomagajo več pri reševanju notranjih vprašanj – vsak si mora sam naplesti koš in vrv za svoj *deus ex machina*. Srečnih koncev pa celo pri Kafki ni.

Dizma, desni razbojnik, 25. marec

Ali mora pisatelj gledati zvrha: Kot na mravljišče sred jase – ali stati (vsaj do gležnjev) v njem? Če je roman *mreža nagibov* (Henry Green), odkod osnovni notranji vzgibi, ki se iz njih spočel ta roman? Ali hotel potegniti črto skoz takratni čas (ki me tako zaznamoval)? Mar ta črta drugačna – ko tista iz *Vseenosti* (ali *Zarjavelih medalj*)? Bi odgovoril aforizem: Nočem, da bi tvoji otroci pozabili preteklost – ali celo, da bi v njej živeli! Me še zmeraj skeli krivica (ker smo takrat mislili čisto) ali ščegeče neumnost? Me, menda! Mar naj gledam mrzlo, neprizadeto? Zakaj: Zgodovina je komaj kaj več od seznama človeških nesreč, zločinov in norosti (Gibbon)? Tako ne bo šlo (ne gre). Ali osnovna zamisel, da bi uporabil tako rekoč ključno, težko, bogato »gradivo« iz tistih (fantastičnih) let, *trdno vgrajenih v današnja*? In ga obdelal z orodjem sedanjega leposlovja? Ali prikrožil resignacijo Vladimira Bartola (podobno Pregljevi!): Življenje, kakor ga moram živeti, me v ničemer ne zadovoljuje. Pa si moram neprestano ustvarjati nove razmere, novo okolico in nove svetove (no, jaz si nič ne moram ustvarjati: Ker že v meni – ves čas tu)? Ali pa je bilo, preprosto, *ukazano*? Se spet vprašal, ali pisanje vendar sredstvo (in modus) za izganjanje kakšne preteklosti? Purgatorij? Prav nič ne izganjam. Ali *Predjamski* bil vrnitev v preteklost, uporabljeno kot vesela fikcija za sedanjo prihodnost? Demonstracija – iz sivih dni k svetlobi? Torej kako zamisel za roman? Precej približno tako (denimo pri Ecu): Za vse dobre romane – kar tako. Ko da bi tlesnil s prstom! Kako dobil spodbudo za prizor, ko sin gledal očetovo smrt v boju? V letalu mi telefonirali, da umrl moj nadvse dragi stari profesor. Pri sinu v New Yorku se zaklenil v sobo. In, gluha za vse privlačnosti tega mesta, pisal. Po 6 dneh končal: Do profesorja sem imel sinovski, vdan, ljub odnos! *Se non è vera, carissimo Eco, è (almeno) ben trovata.*

Anzelm, cerkveni učitelj, 21. april

V Ficarotti, vidim, kar precej Tambóssa: Furlana, ki se zatekel čez mejo (tam ga preganjali zaradi nekih medvojnih zadevščin). Hrupen, bister, dober. Hud komunist. Polagal ploščice. Prav imenitno mozaike (tudi Preglju, po Marijevi risbi, na grob). Ne vem, zakaj sem ga klical *Comandante*. O kanibalstvu v nemških taboriščih – reportaža (J. Vidica?) o Gorenjcu: Ta preživel, ker se hranil s kadavri. Govoril odkrito. Z imenom, s priimkom. S portretno fotografijo. Da mu nič nerodno (pred ljudmi). Da ni oskrnjal sotrpinov. Da zlagal trupla v baraki, pred krematorijem. Vsak dan da skrivaj odrezal kos mesa. Ga trl s kamni (»po tatarsko«). Ga proti

zastrupitvi zmešal s premogovim prahom. Samo tako preživel – bilo je pač tako. Daniela Hodrova: Ni bistveno odkriti, razumeti vsega (v romanu, pri branju). Polastiti se besedila – izčrpati ga. Zadostuje razumeti samo del: Skoz to da se razpre, odgrne pomen celote – se to ujema s krilatico o eni dobri strani v knjigi, ki je zavoljo nje ta knjiga dobra? No, jah! Opisni evfemizmi (primer o suhosti): Včeraj zvečer se je pred Scalo ustavila prazna kočija: Iz nje je izstopil Arturo Toscanini! V beležnici (podjetja ARRI) Norman Lewis, ki za Grahama Greena eden najboljših piscev tega stoletja: Ali življenje zapletena iluzija? Neskončne, hude sanje? In – zmeraj sem želel biti v ozadju. Gledati ljudi. Opazovati okolje: Pri tem bilo v pomoč, da na meni nič dramatičnega. V nedeljo hvaležna misel na strogega profesorja Ocvirka – pri njem študiral slog: Seminarsko preučevali Preglja (*Joannesa*). Kosovelove impresije z vlaka proti Ljubljani. Francoze – posebno Mallarméjevo simbolistično tehniko (metafore, čuti, barve). Zanimive slovenske pomenske dvojice kot: Trajati – trpeti. Orodje – orožje. Zaveš se šele, če primerjaš. Dolgi, valoviti stavki – v kontrastu s kratkimi, podobnimi dihanju zasoplega! Pirandello (*Mattia Pascal*): Naslov – ena četrtnina vsakega pisanja.

Jošt, opat, 17. maj

Vojko Vojska z Vojskega in njegova izvorna *tehnika molčanja*: Kadar pred kakšno sramotno ali nerazumljivo ali podobno odločitvijo (in se mu vest upre), pokliče na pomoč (svojo) kri! Naj ima pri roki ali britvico ali nožiček! Spominjam se sošolca (Klančiča iz Mirna, ki se v Italiji ubil z motornim kolesom?): Pred pisanjem grščine mu iz nosu vsakokrat pritekla kri – odšel iz razreda. Bolj me prevzela zgodba našega sosedu na Mostu, inženirja J. M. Rešila ga tako rekoč belogardistova svinčenka! Zelo mlad (gimnazijec, komaj 17 let) po lestvah napadal z ročnimi bombami Turjak. Zadelo ga je – ko zagledal kri, se zvrnil v nezavest! Ostal živ: Drugi bombaši vsi padli. Kroglo (italijanska brzostrelka) nosil od 1943. Mu jo pred kratkim izrezal v Šempetru pri Gorici drugi sosed (doktor Mikuž). Dal jo je privariti na turjaško spominsko medaljo. Pred leti zidal z dvema Bosancema na dvorišču – se kresnil po prstu: Spet kri! Pri priči v nezavest. Bosanca v preplah: *Gazda umro!* Avstralska domorodka Ningali Lawford, zelo uspešna na evropskih gledaliških turnejah: Pojdi, kamor hočeš. Delaj, kar hočeš – nikoli pa ne pozabi jezika! Vse tvoje sanje, vse tvoje zgodbe so samo v tem tvojem jeziku: In brez njega si nič! Rusi podobno: Ne pozabi dežele, kjer so ti zavezali popек! Zaradi beljenja v moji hiši na Mostu prespal v sobi, ki jo Zupan nekako razdejal (ker mu D. Smole rekel, da ne more biti z njim prijatelj?). Fotografije tistega poletja z M. K. Očital na vrtu hotela Turist: Drugič razbij sobo meni, ne mami! Do kam brezkompromisno, do kam kar nekam surovo gledati v ta čas, ki je ob vsakršnih najdbah, odkritjih pozabil na preprosto merilo – *na tako imenovano srce?* Zbeganost v ljudeh: Ni več horizonta! 1945. ga imeli (čeprav iluzornega) – pa zevali kot žaba vrh lokvanja. Po radiu slišal pesem Argentineca Macedonia Fernandes: Ne verjamem v smrt njih, ki ljubijo – ne v življenje njih, ki sovražijo.

Rojstvo Janeza Krstnika, 24. junij

Trije (najbolj) zvesti, zdelani prijatelji: *Slovenski pravopis* (marca 51 ga podaril oče). *Slovenska slovnica* 56 (Bajec, Kolarič, Rupel). Breznikov *Jezik naših časnikar-*

jev in pripovednikov 44 (z odurno poniževalno oznako *Druck!*) Spet 10 klicajev – avstrijskega Angleža Ernsta Gombricha, ta vodi Warburgov inštitut v Londonu. Všeč so mi: Jih prepisal v rokovnik (nič apodiktično sunkoviti kot pri Hemingwayu. Ali trivialni kot Puzzovi). Vendar – zakaj vse te sentence, napotki? Rabijo kot vozniku cestna signalizacija. Zlasti če pripotuje prvokrat v tuje, neznane kraje (*vsak roman je tako popotovanje prvič v nepoznan kraj!*). Torej: 1. V umetnosti rad vidim izraz mojstrstva pri doseganju učinkov. Kakšnih? Ganjenosti. Občudovanja. Pretresenosti. Navdušenja. 2. Umetnost ni izliv hrepenenja: Je trdo delo. 3. K inteligenci umetnika sodi, da učinek umetnine najprej preskusi pri sebi. 4. Ali mora umetnik izražati duha časa? Stalinskih slikarjev ni prisilil duh časa, da so ustvarjali v takšnem slogu: Pač pa diktatura. 5. Grozote vojne, kakršne upodabljal Goya, se le na prvi pogled vidijo značilne za njegov čas: Podobno se je dogajalo tudi v drugih časih. 6. Umetnost se ne pusti stlačiti v profesorske obrazce. 7. Umetnost je zmeraj selektivna – literatura tudi. Florentinsko renesanso naj bi navdihnil neoplatonizem: Vsega skupaj nekaj sto izobražencev? Ljudje, ki so delali po vinogradih, gotovo niso bili platonisti. 8. Zmeraj sta na umetnost vplivali mitologija in vera. 9. Vse te reči so prej sodile k splošni izobrazbi – danes pa celo študentje umetnostne zgodovine ne vedo, kaj piše v Svetem pismu. 10. Kriza moderne umetnosti, zmeda, problematičnost umetnostnih gibanj? Podoba, ko da se je vse izčrpalo, kaže le na to, da imamo premalo domišljije. Slovenska literatura – ali res nima daru za humor, ironijo, grotesko (pisati *s humorjem o resnih rečeh*)? Nocoj na TV tako lamentiral mlad avtor ob svojem prvencu.

Obiskovanje device Marije, 2. julij

Fojbe – tu pa nismo bili prvotni. Kljub študijam spoštovanega profesorja Apiha s tržaške univerze, Italijana (ded prišel iz Zapuž na Gorenjskem 1850. k Lloyd), o nekakšnem paleokraškem metanju sovražnikov v brezna – nazadnje da vrgli še črnega psa! Pred več leti spravil med papirje časopisni izrezek. Naslov članka *Kdo je koga in kdaj*. Tam zvedel za pisarijo (v priročniku *Guida descrittiva di Trieste e dell'Istria*, 1932) tržaškega federala Giuseppa Cobola – Cobollija. Ta hierarh med drugim zapisal: Ozka skalnata soteska s previsnimi stenami pri Pazinu dobila ime po hudourniku Fojba. Istrska muza krstila za *fojbo* kraj, primeren za grob tistemu, ki bi se drznil s predrznimi zahtevki ogroziti narodnostno značilnost Istre: *A Pola xe arena, la »foiba« xe a Pisin, che i buta zo in quel fondo chi ga zerto morbin!*¹ Ni kraške jame z imenom fojba: Zaselki pa (Fobca, Fobški Kal). Fojbe za škrapo ne pozna ne naš ne hrvaški ali italijanski besednjak – do 1943. Še Boeganovo zajetno delo *2000 grotte* ne! Federal Cobolli nam že leta 1932 grozil (prvi) s fojbo: Grožnja se uresničila – nad kom, ko so klice po pravici zamenjali 45. klici po maščevanju? Toliko nemoralnega (kar se navleklo z letnico 1918) postalo na mah *normalno!* In kot po navadi: Resnica se bo pokazala tedaj, ko bo umrla zadnja verodostojna priča. Rimbaudovo slikanje z vokali (ne le njegovo – Prešeren, Župančič!) Maupassantove kratke zgodbe, sestavljene tako, da lahko rabijo za tehniko romanesknih poglavij. Revni don Penzion in rop Angelike: Primera pred vojno (B. in šentviškogorski K.). Do »pastirja od Krškega polja, ki se odločil za« – *honi soit qui mal y pense*: Naj vrže prvi kamen!

¹ V Pulju imajo areno, v Pazinu fojbo – naj ga vržejo v to globačo, kogar daje sumljiva srboritost.

Jožef Kalasancij, spoznavalec, 27. avgust

Kdor je danes še dovolj neumen, da piše romane, jih mora pisati tako, da jih ni mogoče prirediti. Ali z drugimi besedami: Da jih ni mogoče pripovedovati (Kundera ob *Nesmrtnosti*)! Pismo, ki ga Dreja Noe in Bolti Čebela sestavila za papeža – ima naj sestavine pisma Aurelie Musnich in moža iz Sante Lucie d'Isonzo predsedniku De Gasperiju (rimski arhiv – zunanje zadeve, žig 10. november 1945)! Srečkove blodnje, ko hoče ponoči pred seboj v beg: V nekem podutiškem stanovanju poslušal hude reči (pretkane s prividi) kar pomembnega, inteligentnega likvidatorja V. S. (préstal veliko gorja, verjel kot kristjan iz katakomb)! Tam nas bilo tisto noč kar nekaj: Zdravnik Aleksander Gala, Dimitrij Rupel, urednik Marjan Raztresen (si zapisovali). Na poti nazaj nekdo povedal dovtip iz malih oglasov: Polagam ploščice – pridem tudi na dom! Nekako od 4. poglavja preiti polagoma v *stile serrato* (strnjen, zgoščen)! Doktor Zaščurke veliko da na »glasbo«, »ročno elektriko« in »psihologijo«! Podoben Rezijanu, ki hodil z značilnim vozičkom na Most krog 1940. krpat piskre, dežnike, brusit nože. Konec zadnjega (?) poglavja, ko čudni starec omenja zimski preboj čez Sočo: Glej *Slovensko vojsko* št. 67 (Operacija *Alpenrose* – Trideseta divizija v Beneški Sloveniji)! In kakšno povezavo ima ta roman s sedanjostjo: Kaj sporočate iz Casala 17. stoletja bralcu v Casale 20. stoletja? Ecov odgovor: Kristus – kaj? Če pa sem knjigo začel pisati pred 6 leti! Kaj sem vedel, kje bo danes Italija. To naj opravijo časnikarji na svojih prvih ali zadnjih straneh! Sprašujete, ko da bi vprašali: Kaj sporoča *Iliada* današnjemu bralcu! Je Eco (ta postmoderni, vse prej kot skrit občudovalec Borgesa, posebno v *Imenu vrtnice*) pisatelj za – pisatelje? Ali se slovenščina razvija? Kajpak – vendar kam (kako)? Izmed vseh naslovov (15) za roman, ki jih opazoval in tehtal, jih primerjal, se najbolj približal (vsebinsi) *Opomin k čuječnosti*.